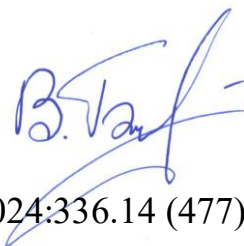

**МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ**

БАХУРИНСЬКИЙ ВІТАЛІЙ СТАНІСЛАВОВИЧ

УДК 343.9.024:336.14 (477)

**КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВЧИНЕННЯ
РЕЙДЕРСТВА В УКРАЇНІ**

12.00.08 – кримінальне право та криминологія;
кримінально-виконавче право

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук**

Ірпінь – 2021

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі кримінального права та кримінології, цивільного та господарського права ВНЗ «Національна академія управління»

Науковий керівник

доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України

Топчій Василь Васильович,

Університет державної фіскальної служби України,
директор Навчально-наукового інституту права

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, доцент

Рогатинська Ніна Зіновіївна,

Західноукраїнський національний університет,
виконуюча обов'язки завідувача кафедри

кримінального права та процесу і правоохоронної діяльності

кандидат юридичних наук

Буркаль Віта Сергіївна,

помічник-консультант народного депутата України

Захист відбудеться «04» червня 2021 року о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 27.855.03 в Університеті державної фіскальної служби України за адресою: 08205, Київська область, м. Ірпінь, вул. Університетська, 31

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Університету державної фіскальної служби України за адресою: 08205, Київська область, м. Ірпінь, вул. Університетська, 31

Автореферат розіслано «03» травня 2021 року

Учений секретар

спеціалізованої вченої ради

І. В. Грицюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Поява в економіці нових видів кримінальних правопорушень зумовлює створення спеціального правового ресурсу, значне місце в якому відводиться нормам кримінального закону. Актуальність теми дослідження визначається громадською небезпекою незаконного захоплення підприємств для світової економіки в цілому й економіки будь-якої держави зокрема. Економіка і право – взаємопов'язані явища суспільного життя. У процесі інтенсивного розвитку економічних відносин важливим є їх адекватна охорона, в тому числі кримінально-правовими заходами. Негативні тенденції в економіці зумовили нарощування в суспільстві кримінального потенціалу, що зумовило широке поширення нових форм злочинної поведінки суб'єктів економічних відносин, зокрема вчинених на фондовому ринку. Не в останню чергу цьому сприяла офіційна позиція держави, яка довгий час залишалася нейтральною щодо кримінальних правопорушень на ринку цінних паперів. У початковій редакції КК України були відсутні норми, що дозволяють ефективно захистити інтереси власників підприємств та інвесторів, що породило новий кримінальний феномен – рейдерство, основним способом виконання якого стали порушення системи захисту прав інвесторів на належні їм активи, що засвідчуються окремими видами цінних паперів. Однак і внесені в останні роки до кримінального законодавства корективи не змогли дієво протистояти таким кримінальним правопорушенням, оскільки являли собою окремі внесення змін у КК України, які не базуються на наукових розробках економіки і права. Правову прогалину у сфері регулювання економічних процесів зумовлюють істотні несприятливі наслідки, що порушують інтереси держави, підприємців, громадян, збої в нормальній діяльності окремих сегментів економіки, а найчастіше і посилення соціальної напруженості в суспільстві.

Отже, проблема рейдерства як кримінального правопорушення у сучасній науці кримінального права тільки формується. У нашому розумінні рейдерство являє собою кримінальне правопорушення, яке вчиняється шляхом комплексу послідовних дій, спрямованих на протиправне заволодіння чужою власністю, що може включати також незаконні насильницькі або ненасильницькі дії, які заподіюють збиток майновим і немайновим правам господарюючих суб'єктів і порушують у суспільстві правовідносини, пов'язані з власністю.

У цьому контексті належним прикладом є статистика Офісу Генерального прокурора щодо кількості рейдерських захоплень та винесення судових вироків у цих кримінальних правопорушеннях в Україні, зокрема: 1 690 рейдерських захоплень відбулося за останні 5 років в Україні, з них 654 випадки – 2018 рік. За даними, які містяться у Єдиному державному реєстрі судових рішень, 2019 року наявні лише 2 вирокі (один з яких не набрав законної чинності); 2018 року – 3 вирокі; 2017 року – 2 вирокі.

Варто зазначити, що така статистика свідчить, з одного боку, про недостатню ефективність діяльності правоохоронних органів у протидії рейдерству, а з іншого – недосконалість норм, що ускладнюють розслідування кримінального правопорушення, передбаченого ст. 206-2 Кримінального кодексу України, та

подальшої належної правової оцінки.

Складність кваліфікації дій, здійснюваних у рамках незаконного корпоративного захоплення, разом з існуючими прогалинами в законодавстві призвели до такої ситуації, коли жодному суб'єкту господарювання не забезпечено відчуття повної безпеки.

Актуальність теми дисертаційного дослідження визначається виникненням принципово нового суспільно небезпечного діяння, що виражається в незаконному встановленні контролю стосовно юридичної особи з подальшим заволодінням майном або придбанням права на майно цієї юридичної особи. Крім того, важливим фактором є відсутність визначення рейдерства, що дозволяє виділити його специфічні ознаки, а також відсутністю ефективних заходів кримінально-правової протидії рейдерству, недостатністю чинних кримінально-правових норм для протидії рейдерству, що обумовлює потребу в удосконаленні Кримінального кодексу України за допомогою його доповнення статтею, яка встановлює відповідальність безпосередньо за рейдерство.

Актуалізують дослідження також і негативні наслідки рейдерства, що виражаються в заподіянні шкоди промисловим підприємствам, припиненні або призупиненні діяльності ефективних виробництв, зниженні економічного зростання та інвестиційної привабливості галузей економіки, підриві основ ринкової економіки, таких як інститут власності тощо.

Усе вищевикладене визначає актуальність і необхідність проведення наукового дослідження кримінальної відповідальності за правопорушення, пов'язані із вчиненням рейдерства, що має важливе теоретичне і прикладне значення в цілях підвищення ефективності механізмів протидії таким діянням.

Дослідженню цієї проблематики присвятили свої роботи численні українські і зарубіжні науковці, що висвітлюють проблеми видів рейдерства, їх соціальної зумовленості та механізмів кримінально-правової протидії, зокрема у дослідженнях Б. М. Андрушківа, І. Г. Богатирьова, В. С. Буркаль, С. В. Васильчака, З. С. Варналія, Б. М. Грека, Н. М. Грищенко, Н. Б. Кирича, Т. В. Корнякової, І. І. Мазура, М. І. Мельника, В. А. Мисливого, С. С. Мірошніченка, Ю. В. Нікітіна, Ю. С. Погорєлова, Я. В. Пшенички, Н. З. Рогатинської, А. В. Смітюх, В. В. Топчія, С. С. Титаренка, І. М. Федулової та ін.

Останнім часом серед учених найбільш актуальною стала оцінка рейдерства з кримінально-правової точки зору у зв'язку з тим, що воно набуває все більш складні форми, масштаби поширення і призводить істотні негативні наслідки. Цей підхід сформульовано у зарубіжних дослідників, зокрема у роботах таких учених, як О. Ю. Федоров, Д. В. Медведева, Г. К. Смирнов, Л. О. Андреева, К. А. Сергеев, А. Н. Прожеріна тощо. Дослідженням рейдерства в його найбільш суспільно небезпечному прояві – кримінального рейдерства – з кримінологічних, оперативно-розшукових, процесуальних і криміналістичних позицій займалися О. А. Шашков, К. В. Васильченко, А. Н. Зенкін та ін.

Визнаючи значний внесок, внесений перерахованими авторами у вирішення проблем протидії рейдерству, варто зазначити, що вони обмежувалися, як правило, дослідженням окремих їх аспектів. Причому більшість правознавців приділяла увагу

переважно кримінологічній стороні рейдерства. Проблеми ж кримінально-правової охорони відносин з управління корпорацією висвітлюються здебільшого на сторінках періодичних видань або в навчальних посібниках, при цьому їх аналіз носить фрагментарний, безсистемний характер. Іншими словами, в доктрині кримінального права юридична природа рейдерства досі не досліджувалася, система кримінальних правопорушень у сфері відносин з корпоративного управління, що дозволяє аналізувати норми кримінального законодавства, спрямовані на охорону відносин з управління корпорацією, і виділити ефективну модель диференціації кримінальної відповідальності за рейдерство, не сформована.

Кримінально-правовий та кримінологічний аспекти форм рейдерства раніше самостійно досліджувалися спорадично та фрагментарно. Зазначені характеристики свідчать про те, що це дисертаційне дослідження є своєчасним і затребуваним.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана на положеннях Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу (ухвалена Верховною Радою України 18.03.2004 № 161639-IV) та в рамках науково-дослідної роботи ВНЗ «Національна академія управління» на 2014–2019 рр. на тему «Адаптація законодавства і права України до законодавства і права Європейського Союзу» (державний реєстраційний номер 0114U006593); Рішенні Ради національної безпеки і оборони України від 06.05.2015 «Про заходи щодо посилення боротьби зі злочинністю в Україні», введеному в чинність Указом Президента України від 16.06.2015 № 341/2015; Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», схваленої Указом Президента України від 12.01.2015 № 5/2015; Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016–2020 рр., затверджених постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 03.03.2016; Стратегії боротьби з організованою злочинністю (розпорядження Кабінету Міністрів України від 16.09.2020 № 1126).

Тема дисертації затверджена Вченою радою ВНЗ «Національна академія управління» (протокол № 6 від 30 жовтня 2014 р.) та уточнена тією самою Вченою радою (протокол № 8 від 21 листопада 2019 р.).

Мета і задачі дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає у вивченні рейдерства, кримінально протиправних діянь, що сприяють його вчиненню, а також у тому, щоб на підставі аналізу кримінального і регулятивного законодавства сформулювати науково обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення цього законодавства з метою протидії рейдерству.

Мета зумовлює необхідність вирішення таких *задач*:

- охарактеризувати теоретико-методологічні засади дослідження кримінальних правопорушень у сфері захоплення суб'єктів господарювання з метою зміни їх власників;
- проаналізувати основні етапи генези кримінальної відповідальності за вчинення рейдерства;
- з'ясувати детермінанти соціальної обумовленості кримінальної відповідальності за вчинення рейдерства;
- охарактеризувати об'єктивні ознаки кримінальних правопорушень у

сфері захоплення суб'єктів господарювання шляхом зміни їх власників;

- надати характеристику суб'єктивним ознакам вчинення рейдерства;
- дослідити і визначити кваліфікуючі ознаки кримінальних правопорушень у сфері вчинення рейдерства;
- обґрунтувати основні критерії відмежування вчинення рейдерства від суміжних кримінальних правопорушень;
- здійснити порівняльну кримінально-правову характеристику кримінальним правопорушенням, вчинених шляхом рейдерства, та аналогічних кримінальних правопорушень за кримінальним законодавством зарубіжних країн;
- сформулювати й обґрунтувати напрями удосконалення кримінального законодавства у сфері відповідальності за кримінальні правопорушення, вчинені шляхом рейдерства.

Об'єкт дослідження становлять суспільні відносини, що виникають у зв'язку з кримінально-правовим вчиненням рейдерства в Україні.

Предмет дослідження – кримінально-правова відповідальність за вчинення рейдерства в Україні.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертації становлять різноманітні методи наукового пізнання. У процесі дослідження використовувалися загальнонаукові та приватно-наукові методи пізнання й освоєння соціальної дійсності, фундаментальні методологічні принципи філософії, політології, психології, соціології та юридичних наук, зокрема в основному кримінального права та кримінології.

Сформульовані в дисертації висновки і пропозиції спираються також і на існуючі результати як сучасних досліджень у галузі економіки, кримінального права та кримінології, так і практики правозастосування. Як методична основа збору і обробки матеріалів, були використані історико-правовий (підрозділ 1.2), логіко-догматичний (підрозділи 1.1, 2.1, 2.2), порівняльно-правовий (підрозділ 3.2), соціологічний та статистичний методи, застосовані з урахуванням загальносоціологічних вимог репрезентативності. Аналіз і синтез застосовувалися для обґрунтування пропозицій щодо профілактики корпоративних захоплень (підрозділ 3.3); індукція і дедукція використовувалися для аргументації отриманих висновків (підрозділи 2.3, 3.1, 3.3). Методи наукового пізнання: соціологічний – дозволив визначити поняття корпоративних захоплень (підрозділ 1.1), причини їх скоєння (підрозділ 1.3) та способи профілактики; статистичний – використовувався для узагальнення отриманих результатів.

Унаслідок специфіки проблематики дослідження, що перебуває на стику кримінального права, цивільного права і таких неправових дисциплін, як економіка і філософія, використовувався і міждисциплінарний підхід, що передбачає залучення методології вказаних наукових напрямів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що за характером і змістом розроблених проблем дисертація є одним з перших в Україні комплексних монографічних досліджень кримінально-правової відповідальності за вчинення рейдерства в Україні.

Найістотнішими результатами дослідження, що зумовлюють його новизну і

визначають внесок автора у розроблення зазначеної проблеми, є такі положення, висновки та пропозиції, зокрема:

вперше:

– представлена кримінально-правова оцінка змін правової природи незаконних корпоративних захоплень у зв'язку зі зміною умов їх здійснення, зокрема з прийняттям нових «антирейдерських» правових актів;

– надано авторське визначення незаконного корпоративного захоплення (рейдерства) як комплексу послідовних дій, спрямованих на протиправне заволодіння чужою власністю, що включають незаконні насильницькі або ненасильницькі дії, які заподіюють збиток майновим і немайновим правам господарюючих суб'єктів і порушують суспільні правовідносини, пов'язані з власністю;

– обґрунтовано, що подання до органу, який здійснює державну реєстрацію юридичних осіб та індивідуальних підприємств, завідомо неправдивих даних, що містяться в заяві та установчих документах, ставить під загрозу заподіяння шкоди суспільним відносинам, що регулюють встановлений законом порядок реєстрації юридичної особи в процесі створення, реорганізації господарюючого суб'єкта або внесення змін до його установчих документів;

– розроблено кримінально-правові основи протидії придбання права на управління акціонерним товариством і його майно шляхом обману або зловживання довірою (кримінальне рейдерство) як новій формі економічної злочинності у сфері корпоративних правовідносин, розкрито недоліки правового регулювання міжгалузевих корпоративних відносин, що створюють організаційно-правові передумови виникнення кримінального рейдерства;

– визначено коло обставин, встановлення яких доводить наявність складно сконструйованої злочинної діяльності, спрямованої на позбавлення прав володіння, управління юридичною особою і його майновим комплексом;

удосконалено:

– критерії щодо визначення характерних ознак складів кримінальних правопорушень, що є суміжними зі складом кримінального правопорушення, передбаченим ст. 206-2 КК України, до яких віднесено делікти, передбачені нормами стст. 190, 205-1, 206, 356–358 КК України;

– кримінально-правові засади механізму кримінально-правової протидії кримінальному рейдерству і захисту корпоративної власності, що визначений як родовий, що представляє взаємопов'язану систему відповідних видових механізмів функціонування ряду підсистем, до яких віднесено: нормативно-правове регулювання відповідальності щодо захоплення корпоративної власності шляхом кримінального рейдерства; взаємодія правоохоронних органів з громадськими формуваннями; механізми кримінального переслідування обвинувачених у кримінальному рейдерстві осіб залежно від форми здійснення злочинної діяльності;

– наукові підходи щодо оцінки значення зарубіжного досвіду кримінально-правової протидії рейдерству, коли аналіз зарубіжного законодавства дозволив зробити висновок, що явище кримінального рейдерства, повсюдно поширеного на території України, має аналоги в країнах пострадянського простору і

зарубіжжя, однак відсутнє в таких розвинених державах, як Сполучені Штати Америки, Великобританія та ін. Це обумовлено фактором більш раннього формування галузі корпоративного права і, як наслідок, більш високим, ніж в Україні, рівнем законодавчого регулювання відносин у цій сфері;

– положення про суб'єктивну сторону злочинної діяльності, яке демонструє встановлення двоїстого характеру умислу: досягнення конкретного (проміжного) результату від вчиненого кримінального правопорушення та передбачення в подальшому досягнення кінцевого результату – позбавлення прав власників на управління юридичною особою і її майна;

дістали подальший розвиток:

– наукові положення про соціальну обумовленість рейдерства, яка полягає у недостатньому кримінально-правовому регулюванні відповідальності, історично обумовленою ментальністю щодо корпоративного майна, організаційно-правовими основами функціонування акціонерних товариств, товариств з обмеженою відповідальністю, серед яких: економічна відокремленість акціонерного товариства, що виявляється в самостійній економічній та іншій діяльності, володінні оборотними активами, поза оборотними фондами, результатами економічної та іншої діяльності; право суспільства виступати в цивільних правовідносинах у ролі власника на майно, переданого йому (юридичній особі) членами суспільства; роз'єднаність власників акцій як власників юридичної особи і всього його майна; управління власністю виконавчим органом; можливість неодноразового випуску і продаж акцій, які зменшують частку акціонерів у консолідованій власності, та ін.;

– підходи щодо вдосконалення кримінально-правової протидії рейдерству, які базуються на розумінні того, що кримінально-правова кваліфікація рейдерства з використанням традиційних елементів інституту множинності малоефективна, оскільки розуміння цього виду злочинної діяльності лише як сукупності кримінальних правопорушень (тотожних, однорідних або різнорідних) недостатньо для розуміння його механізму. Ситуація ускладнюється невирішеністю проблеми закріплення в кримінальному законодавстві «кримінального рейдерства» як окремого самостійного складу кримінального правопорушення, що запропоновано в дисертації.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що обґрунтовані за результатами дослідження положення і висновки використовуються та можуть бути використані у:

– *законодавчій діяльності* – під час підготовки проєктів удосконалення положень норм статей кримінального законодавства щодо кримінальної відповідальності за злочини, вчинені з метою захоплення майнових прав і майна суб'єктів господарювання (акт впровадження у практичну діяльність Інституту законодавства Верховної Ради України від 16.05.2019 № 22/665-1-15);

– *практичній діяльності* – для організаційно-правового, методичного, інформаційного забезпечення правоохоронних та інших органів щодо запобігання вчиненню рейдерства в Україні;

– *науково-дослідній сфері* – для подальшого вивчення та осмислення теоретичних і прикладних аспектів кримінальної відповідальності за злочини,

вчинені з метою захоплення майнових прав і майна суб'єктів господарювання (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права від 03.11.2020);

– *освітньому процесі* – під час викладання дисципліни «Кримінологія», «Кримінально-виконавче право», «Організаційно-правові основи діяльності Національної поліції України», «Поліцейська діяльність», а також підготовки підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій, конспектів лекцій і систем контролю знань (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 22.10.2020).

Апробація результатів дисертації. Основні теоретичні положення, висновки й практичні рекомендації, викладені у дослідженні, обговорювалися на кафедрі кримінального права, кримінології, цивільного та господарського права юридичного факультету ВНЗ «Національна академія управління». Результати дослідження були оприлюднені на шести міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Актуальні проблеми реформування системи законодавства України» (м. Запоріжжя, 25–26 січня 2019 р.); «Верховенство права у процесі державотворення та захисту прав людини в Україні» (м. Одеса, 8–9 лютого 2019 р.); «Право як ефективний суспільний регулятор» (м. Львів, 15–16 лютого 2019 р.); «Сучасний стан і перспективи розвитку держави і права» (м. Львів, 19–20 червня 2020 р.); «Міжнародні та національні правові виміри забезпечення стабільності» (м. Львів, 19–20 квітня 2019 р.); «Правове регулювання суспільних відносин: актуальні проблеми та вимоги сьогодення» (м. Запоріжжя, 24–25 липня 2020 р.).

Публікації. Основні положення та висновки дисертації відображено в 12 наукових працях, серед яких 5 статей у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, одна стаття у науковому періодичному виданні інших країн та шість тез доповідей, опублікованих у збірниках матеріалів міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Структура дисертації. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 200 сторінок, з яких основний текст – 168 сторінки, список використаних джерел – 23 сторінки (227 найменувань) та 2 додатки на 9 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовується вибір теми дисертації, визначено ступінь наукової розробки проблеми, зв'язок роботи з науковими планами і програмами, мету, задачі, об'єкт і предмет дослідження, його методологічну, теоретичну та емпіричну основу, вказано на зв'язок роботи з державними програмами, сформульовано наукову новизну, зазначено теоретичне і практичне значення отриманих результатів, наведено дані про їх апробацію та публікації.

Розділ 1 «Теоретична концептуалізація проблеми вчинення рейдерства у науці кримінального права» складається з трьох підрозділів

У підрозділі 1.1 «Теоретико-методологічні засади дослідження злочинів у сфері захоплення суб'єктів господарювання з метою зміни їх власників» досліджено теоретико-методологічні засади дослідження кримінальних правопорушень у сфері нападів на суб'єкти господарювання з метою зміни їх власників.

У результаті цього доведено, що це не поодинокий акт поведінки суб'єкта кримінально-правових відносин, а злочинне явище, властивостями якого виступають закономірність і детермінованість, суб'єктний склад, наявність потерпілих, а також факт протиправного посягання. Проте рейдерство проявляється в актах кримінально протиправної поведінки, відповідальність за які передбачена відповідними складами кримінальних правопорушень. Висновок про те, що рейдерство є кримінально протиправним явищем, ставить під сумнів поділ його на «чорне», «сіре» і «біле». Запропоновано використовувати «рейдерство» в юридичній доктрині як правову категорію, що відбиває процес впливу (посягання) на відносини з управління корпорацією з метою заподіяння економічної шкоди корпорації і/або її учасникам. Рейдерська діяльність визначена як ряд кримінально протиправних дій, а тому рейдерство необхідно розглядати як окремих вид організованої кримінально протиправної діяльності, яка передбачає вчинення ряду кримінальних правопорушень, пов'язаних спільним умислом на протиправне захоплення чужої власності, об'єднаний з використанням неправосудних судових рішень та корупції у правоохоронних органах.

У підрозділі 1.2 «Генеza кримінальної відповідальності за вчинення рейдерства» доведено генезу кримінальної відповідальності за вчинення рейдерства в Україні, на відміну від розвинених країн, де воно як масове явище відсутнє і, як наслідок, відсутня кримінально-правова відповідальність і механізм протидії зазначеного явища.

Не маючи багатовікової історії будівництва корпоративних відносин, Україна всього лише декілька десятиліть потому пішла ринковим шляхом розвитку і на самому початку цього шляху зіткнулася з явищем незаконних захоплень юридичних осіб. За відсутності належного кримінально-правового механізму протидії рейдерству воно активізувалося і захопило всю країну, ставши реальною загрозою національній економіці, оскільки колосальні прибутки від рейдерських захоплень у поєднанні з мінімальною ймовірністю притягнення до кримінальної відповідальності стимулювали безперервне збільшення масштабів рейдерства. З огляду на подібні загрозові тенденції для розуміння витоків цього кримінально-правового феномену у сучасних умовах державотворення актуальності набуває дослідження історичних витоків рейдерства в Україні. Рейдерство являє собою породженням новітньої історії України особливий феномен, який в 90-х роках ХХ століття зародився і розвинувся до масштабів, що становлять загрозу національній економіці, і пов'язаний з активним розвитком приватизаційних процесів, організованої злочинності, корупції, недооцінкою майна, зневажливим ставленням до чужої власності та відсутністю обмежень за масштабами комерційних операцій на тлі неналежного стану законодавства.

У підрозділі 1.3 «Соціальна обумовленість кримінальної відповідальності за вчинення рейдерства» доведено, що соціальна обумовленість рейдерства полягає і в

тому, що воно, існуючи сьогодні у видозміненій формі, відображає якісний перехід нашої держави від командно-адміністративної економіки до ринкової за недосконалістю економічних механізмів регулювання приватноправових і корпоративних відносин, відсутності належних заходів охорони суб'єктів зазначених відносин і вимагає внаслідок цього відповідного втручання держави.

Соціальна природа рейдерства проявляється в девіантній поведінці учасників корпоративних відносин, яка характеризується корисливими мотивами і не відповідає офіційно встановленим і таким, що фактично склалися в суспільстві нормам поведінки учасників господарських відносин. Із соціально-правових позицій рейдерство є певним типом економічної поведінки, обумовлене рядом соціокультурних чинників. Ці фактори поряд з приватизацією державного майна і реформами, проведеними в період розпаду Радянського Союзу, призвели до криміналізації бізнесу і поширенню нелегальної моделі економічної поведінки, однією з проявів якої є рейдерство. Силоне підприємництво еволюціонувало в подальшому в рейдерство. З'явившись інституційною формою бізнесу другої половини 1990-х рр., «економіка рекету» породила рейдерство як більш інтелектуальний спосіб вимагання та посягання на права власності.

Розділ 2 «Кримінально-правова характеристика вчинення рейдерства» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 «Об'єктивні ознаки злочинів у сфері захоплення суб'єктів господарювання шляхом зміни їх власників» доведено, що характеристика об'єктивних ознак кримінальних правопорушень у сфері нападів на суб'єкти господарювання з метою зміни їх власників дає підстави констатувати, що рейдерство – це процес, ланцюжок, ряд дій для досягнення поставленої конкретної мети. Навіть одна незаконна дія, ланка в ланцюжку рейдерства дає право визначити цей ланцюжок і всі дії рейдерів як продовжувані в єдиному протиправному процесі.

Рейдерство як кримінальне правопорушення проти власності має основний об'єкт – власність, а об'єктивна сторона виражається у терміні «незаконне заволодіння», а не «захоплення». При цьому відбувається недружнє (недобровільне) заволодіння підприємством, суб'єктом господарської діяльності, майном, майновими правами, грошовими коштами та іншою власністю. Аналізуючи різні думки сучасних учених з приводу змісту безпосереднього об'єкта злочинів у сфері рейдерства, у дисертації доведено, що можна вважати безпосереднім об'єктом такого злочину суспільні відносини, пов'язані з встановленим законом порядком реалізації прав суб'єктів корпоративних об'єднань, що стосуються участі та управління в них. Частиною таких управлінських відносин, на які зробив акцент сам законодавець, є встановлений ним порядок корпоративного контролю за діяльністю акціонерного товариства, закритих пайових інвестиційних фондів і власників облігацій. Видовий об'єкт злочинів щодо здійснення рейдерства може бути визначений як охоронювані кримінальним законом суспільні відносини, що забезпечують дотримання встановленого чинним законодавством порядку організації і здійснення економічної діяльності з приводу виробництва та споживання продукції і послуг, а також стимулюючі економічну стабільність і підвищення рівня економічного розвитку держави.

У підрозділі 2.2 «Суб'єктивні ознаки вчинення рейдерства» надано визначення поняття суб'єктивної сторони кримінально протиправного посягання на вчинення досліджуваних кримінальних правопорушень.

Зазначено, що суб'єктивна сторона характеризує внутрішню (психічну) сторону рейдерства, тобто ставлення особи до здійснюваного їм суспільно небезпечного діяння і до його наслідків. Суб'єктивну сторону рейдерства утворюють вина (виключно у формі умислу); мотив (тобто спонукання, якими керувалася особа під час вчинення кримінального правопорушення – заволодіння бізнесом); мета, яку переслідувала особа у процесі вчинення кримінального правопорушення – заволодіти бізнесом. Аналізуючи зміст суб'єкта кримінального правопорушення, констатуються різноманітні підходи вчених. Одні вчені стверджують, що суб'єкт кримінального правопорушення спеціальний, інші – загальний. Здебільшого суб'єкт обох кримінальних правопорушень – спеціальний. Але в деяких випадках суспільно небезпечні діяння може здійснювати будь-який суб'єкт. Отже, суб'єкт кримінального правопорушення – загальний, яким може бути будь-яка осудна фізична особа, яка досягла шістнадцятирічного віку і перешкоджає здійсненню або незаконно обмежує права власників цінних паперів, або фальсифікує рішення загальних зборів акціонерів (учасників) господарського товариства або рішення ради директорів (наглядової ради) господарського товариства.

У підрозділі 2.3 «Кваліфікуючі ознаки злочинів у сфері вчинення рейдерства» доведено, що кваліфікуючі ознаки кримінальних правопорушень у сфері вчинення рейдерства засвідчують наявність суспільної небезпеки «рейдерства», яка являє собою якісну ознаку кримінального правопорушення. Ця ознака виражає матеріальну сутність і пояснює, чому діяння визнається кримінальним правопорушенням. Протиправність свідчить про те, що група осіб, які здійснюють захоплення, порушила заборону, що міститься в кримінально-правовій нормі. Отже, суспільна небезпека діяння є основною властивістю і головною ознакою кримінального правопорушення. З огляду на це необхідно законодавчо закріпити сутність суспільно небезпечного діяння «рейдерства» в цілях відмежування від суміжних форм суспільно небезпечної поведінки як групове кримінальне правопорушення, вчинене за попередньою змовою.

Розділ 3 «Напрями удосконалення кримінально-правової відповідальності за злочини у сфері вчинення рейдерства» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1 «Відмежування вчинення рейдерства від суміжних злочинів» визначено необхідність розмежування рейдерства у вузькому і широкому розумінні слова так само, як ці явища різняться у кваліфікаційних ознаках. Зазначено, що обидва види рейдерства найтісніше пов'язані з проведенням недружніх дій щодо основних власників компаній з метою отримання контролю над бізнесом. Наявність конкретних кваліфікуючих ознак дозволяє характеризувати суспільну небезпечність рейдерства як обов'язкову й основну ознаку кримінального правопорушення, оскільки саме суспільною небезпекою як ознакою розкривається соціальна сутність кримінального правопорушення, тому суспільна небезпека виступає як підстава для

притягнення винної особи до кримінальної відповідальності. Суспільну небезпеку визначають усі ознаки кримінального правопорушення (об'єкт, наслідки кримінального правопорушення, спосіб вчинення кримінального правопорушення тощо); суспільна небезпека є специфічною властивістю кримінального правопорушення, що дозволяє розмежовувати кримінальні правопорушення, незлочинні правопорушення і малозначні протиправні діяння, що наведено у розділі на прикладі суміжних складів кримінальних правопорушень.

У підрозділі 3.2 *«Кримінально-правова характеристика злочинів, вчинених шляхом рейдерства, та аналогічних злочинів за кримінальним законодавством зарубіжних країн»* доведено, що кримінальне законодавство зарубіжних країн у цій сфері побудовано за принципом максимальної деталізації положень кримінально-правової заборони.

З одного боку, це має таку перевагу, як простота застосування, оскільки чітко визначено коло кримінально протиправних діянь, а з іншого – призводить до громіздкості зазначеного законодавства, але не щодо складності сприйняття норм, а саме щодо їх значної кількості. Крім того, деякі досягнення кримінального права зарубіжних країн можливо застосувати і після необхідної адаптації, ефективно використовувати в рамках кримінально-правового механізму протидії різним формам рейдерства. Зокрема, йдеться про встановлення кримінальної відповідальності за незаконне захоплення юридичної особи в силовій формі.

У підрозділі 3.3 *«Напрями удосконалення кримінального законодавства у сфері відповідальності за злочини, вчинені шляхом рейдерства»* досліджено юридичну природу і шляхи удосконалення кримінально-правової протидії рейдерству в Україні.

З'ясовано юридичну природу феномену рейдерства в Україні та охарактеризовано стан кримінально-правової протидії. Представлено формулювання удосконалення норм кримінального законодавства щодо протидії рейдерству. Для досягнення найбільш повного й ефективного результату в напрямі протидії кримінальному рейдерству попередження подібних злочинів має носити багаторівневий характер: на рівні держави в цілому (заходи загального та спеціального попередження) і на рівні кожного конкретного підприємства. Для цього у підрозділі сформульовано зміни і доповнення до ст. 206-2 КК України, які спрямовані на розширення об'єкта регулювання та встановлюють відповідальність за внесення змін у державні реєстри і бази даних щодо майнових прав суб'єктів господарської діяльності всіх форм власності, якщо вони призвели до незаконної зміни прав власності.

Узагальнено судову практику щодо досліджуваних кримінальних правопорушень, визначено напрями удосконалення кримінального законодавства у сфері відповідальності за кримінальні правопорушення, вчинені шляхом рейдерства, у рамках чого запропоновано розширення охоронюваних кримінально-правовими нормами об'єктів суспільних відносин шляхом узагальнюючої дефініції «суб'єктів господарської діяльності всіх форм власності» та всіх видів майнових прав, а також запропоновано встановити кримінальну відповідальність за дії, вчинені шляхом внесення змін у державні реєстри і бази даних щодо майнових прав суб'єктів

господарської діяльності всіх форм власності, якщо вони призвели до незаконної зміни прав власності.

ВИСНОВКИ

У **висновках** дисертації наведено теоретичне узагальнення результатів розв'язання наукового завдання, що полягає у комплексному дослідженні кримінально-правової відповідальності за вчинення рейдерства в Україні. До основних результатів, сформульованих на підставі дослідження законодавства, наукових джерел і правозастосовної практики, належать такі положення:

1. Характеристика теоретико-методологічних засад дослідження кримінальних правопорушень у сфері захоплення суб'єктів господарювання шляхом зміни їх власників засвідчує, що сьогодні поняття «рейдерство» вжито багатьма дослідниками для розкриття проблеми протидії захопленню чужого бізнесу. У більшості випадків це визначення наводиться через призму деяких видів рейдерської діяльності – шляхом перерахування ряду протизаконних засобів і методів. Кінцевим результатом такої діяльності, як правило, вважається втрата контролю з боку законного власника над бізнесом. Проектуючи існуючі в науковій літературі судження про проблематику юридичної сутності рейдерства, пропонуємо розуміти під рейдерськими захопленнями незаконні злиття і поглинання, що супроводжуються переходом права власності на майнові права і майно. Рейдерство представляється як процес незаконного насильницького або ненасильницького кримінального захоплення об'єктів чужої власності господарюючих суб'єктів з метою заволодіння, що супроводжується вчиненням незаконних (зокрема, обманних) дій і заподіянням власникам майна матеріальної або фізичної шкоди (збитків). Насильницьке захоплення господарюючого суб'єкта може здійснюватися, наприклад, із залученням співробітників охоронних структур, судової та кримінально-виконавчої систем, представників кримінальних організацій, із застосуванням насильства або його погрози щодо співзасновників захоплюваного господарюючого суб'єкта або його безпосереднього керівництва аж до їх фізичного усунення. Ненасильницьке захоплення об'єктів чужої власності господарюючих суб'єктів можливе, наприклад, шляхом підробки реєстру акціонерів, правовстановлювальних документів або істотного порушення легітимності їх отримання, здійснення ненасильницьких розкрадань, вимагань, неправомірних або злочинних дій, пов'язаних з банкрутством, використання сфальсифікованих рішень зборів акціонерів, підроблених договорів купівлі-продажу акцій, незаконного ініціювання кримінального переслідування, незаконних судових рішень, винесених шляхом використання корупційних зв'язків із суддями, представниками правоохоронних структур та органами державної влади.

2. Аналіз основних етапів генези кримінальної відповідальності за вчинення рейдерства засвідчує, що, незважаючи на те, що рейдерство є спочатку західним винаходом, воно прижилося і в сучасній Україні, ставши основною формою перерозподілу власності після періоду насильницького її поділу злочинними співтовариствами в 90-х рр. минулого століття. Починаючи з моменту

зародження, рейдерство існує в безперервному розвитку. Рейдери перебувають у постійному пошуку нових проєктів, що характеризуються високою прибутковістю. Необхідність залишатися в межах допустимого ризику змушує їх підлаштовуватися під нові соціально-економічні, правові та політичні умови. При цьому найчастіше рейдер не може відмовитися від свого бізнесу, припинення загарбницької діяльності означає втрату партнерів і покровителів, ослаблення позицій на ринку корпоративного контролю. Це неминуче призводить до того, що з'являються нові лідери, більш сильні гравці, які вже можуть становити небезпеку для самого рейдера. Саме це, на думку дисертанта, є причиною постійної генези цього кримінально-правового явища, змушує рейдера розробляти нові технології атаки, шукати нові проєкти і ризикувати знову, оскільки зупинка може призвести до втрати всіх накопичених активів. Генеза ескалації рейдерства в економіці перехідного періоду свідчить про наявність взаємопов'язаних кримінально-правових, економічних, політичних, історичних, правових та організаційно-управлінських факторів, що детермінують цей вид економічної злочинності.

3. Детермінанти соціальної обумовленості кримінальної відповідальності за вчинення рейдерства спричинені в основному прогалинами в законодавстві. Існуюча в країні нормативно-правова база не дозволяє розділяти цивілізовані методи ведення бізнесу у сфері злиттів і поглинань та незаконні захоплення юридичних осіб. Інституційна криза відносин власності, криміналізація економіки, посилення впливу організованої злочинності і корупції, прогалини у правовому регулюванні стимулюють кримінальну активність рейдерства. Аналіз форм і способів рейдерських захоплень, здійснюваних шляхом фальсифікації правовстановлювальних документів, єдиних державних реєстрів, рішень господарських товариств, розкрадання акцій і часток у статутному капіталі, маніпуляцій з реєстром акціонерів, застосування адміністративного ресурсу, примусу до договорів та інших прийомів встановлення управлінського контролю над суб'єктами господарської діяльності з метою привласнення прав на майно й активи свідчить про те, що сучасне рейдерство являє собою складний кримінально-правовий феномен транзитивної економіки, що існує в постійному русі і зміні. Отже, кримінально-правова природа рейдерства полягає у протиправному захопленні управління в господарських товариствах за допомогою позбавлення або обмеження такого права осіб, що мають його за законом, злочинному вилученні майна й активів безоплатно або за нееквівалентними цінами, володінні, користуванні та розпорядженні ними всупереч волевиявленню власника. Саме в домінуванні кримінальних властивостей полягає його специфіка і відмінність від смислового змісту цього поняття, що застосовується в західних країнах. Вплив зовнішніх факторів, пов'язаних з глобалізацією і конкуренцією, що загострюється боротьбою за ресурси, дає достатньо підстав для прогнозу активізації транскордонного рейдерства в перспективі, що актуалізує проблему захисту державного суверенітету. Сукупність значущих кримінально-правових властивостей рейдерства стримує соціально-економічний розвиток.

4. Характеристика об'єктивних ознак кримінальних правопорушень у сфері захоплення суб'єктів господарювання шляхом зміни їх власників засвідчує

наявність характерних ознак, зокрема таких, що характеризують рейдерство як процес, а також набір дій для вчинення зміни власників майнових прав і майна суб'єктів господарювання. Аналіз ознак об'єктивної сторони складів кримінальних правопорушень з урахуванням судово-слідчої практики і теоретичних положень дозволив обґрунтувати і сформулювати такі висновки. Видовий об'єкт кримінальних правопорушень може бути визначений як охоронювані кримінальним законом суспільні відносини, що забезпечують дотримання встановленого чинним законодавством порядку організації і здійснення економічної діяльності з приводу виробництва і споживання продукції та послуг, а також економічну стабільність і підвищення рівня економічного розвитку держави. Основний об'єкт аналізованих кримінальних правопорушень – суспільні відносини, що забезпечують нормальну діяльність органів, які здійснюють державну реєстрацію юридичних осіб та індивідуальних підприємців, а також організацій, що здійснюють облік прав на цінні папери. Суспільна небезпека фальсифікації ЄДРПОУ, реєстру власників цінних паперів або системи депозитарного обліку виражається в тому, що у разі здійснення цих дій порушуються принципи, на основі яких виконується підприємницька та інша економічна діяльність, майнові інтереси держави, громадян або організацій, а також відносини у сфері корпоративного управління. Предметом кримінального правопорушення виступають ЄДРПОУ, реєстр власників цінних паперів, самі цінні папери.

5. Характеристика суб'єктивних ознак вчинення рейдерства дозволяє констатувати, що незаконне корпоративне захоплення, по суті, є різновидом професійного розкрадання. Суб'єктивна сторона будь-якого розкрадання характеризується виною у вигляді прямого умислу, винний усвідомлює суспільну небезпеку своїх дій і відсутність у нього будь-яких прав на майно, передбачає неминучість настання шкідливих наслідків, зокрема у вигляді порушення прав держави, власника, іншого власника або третіх осіб на володіння майном, та бажає їх настання. Корислива мета під час незаконного корпоративного захоплення полягає у прагненні отримати фактичне та юридичне панування над юридичною особою, майном юридичної особи, у можливості володіти, користуватися і розпоряджатися та приймати управлінські рішення над майном юридичної особи як своїм власним, а також продати, подарувати або на інших засадах передати іншим особам. У разі задоволення особистих матеріальних потреб самого викрадача наявність корисливої мети не викликає ніяких сумнівів. Але корислива мета є і в тих випадках, коли викрадене майно передається іншим особам, у збагаченні яких винний зацікавлений з різних причин. На думку дисертанта, суб'єктами кримінальної відповідальності можуть бути замовники незаконних корпоративних захоплень, керівники організацій, що здійснюють проекти з незаконним корпоративним захопленнями, керівники проектних груп, які здійснюють незаконні корпоративні захоплення, й осіб, які безпосередньо розробляють і здійснюють захоплення. Підкреслюється, що на практиці до відповідальності іноді залучають кур'єрів, помічників юриста, а не замовників та організаторів захоплення. У дисертації розглянуто також питання про кримінальну відповідальність юридичних осіб. Запропоновано проміжне рішення цієї проблеми, за яким суд одночасно з

розглядом справи про кримінальну відповідальність фізичних осіб ухвалює рішення про ліквідацію або заборону діяльності юридичної особи у зв'язку із здійсненням ним діяльності щодо проведення незаконних корпоративних захоплень.

6. Дослідження і визначення кваліфікуючих ознак кримінальних правопорушень у сфері вчинення рейдерства показало, що у наведених існуючих кримінально-правових нормах досить деталізована система кваліфікуючих ознак, що у недостатній ступені встановлюють відповідальність за найрізноманітніші прояви рейдерства. Особливо кваліфікуючою ознакою рейдерства є вчинення раніше охарактеризованих діянь організованою групою, а також особою, уповноваженою на виконання державних функцій, або прирівняною до неї особою, якщо вони пов'язані з використанням ним свого службового становища. Доповнення складів кримінальних правопорушень, передбачених стст. 190, 205-1, 206, 356–358 КК України, новою кваліфікуючою ознакою – «сприяння в здійсненні рейдерства» сприятиме попередженню цих кримінальних правопорушень, які створюють умови для вчинення рейдерства, і дозволить забезпечити захист інтересів громадян та організацій, які постраждали від рейдерських дій.

7. Обґрунтування основних критеріїв відмежування вчинення рейдерства від суміжних кримінальних правопорушень полягає у тому, що існуючий кримінально-правовий механізм протидії суспільно-небезпечним діянням, пов'язаним з незаконним захопленням юридичних осіб, неефективний, оскільки різні прояви рейдерської активності, що являють собою як етапи рейдерського захоплення, так і інші явища, супутні рейдерству, сьогодні кваліфікуються за різними статтями КК України, які не створювалися як єдиний механізм боротьби з рейдерством, що призводить до недооцінки суспільної небезпеки цього явища. Основними критеріями відмежування рейдерства від злочинних посягань економічної спрямованості, а також від цивільно-правових відносин є дії, які належать до об'єктивної сторони запропонованого складу рейдерства (проект нової редакції статті 206-2), які виражаються в незаконному встановленні контролю стосовно юридичної особи, пов'язаному з розкраданням майна або придбанням права на майно цієї юридичної особи. Такі дії являють собою найважливіші ознаки рейдерства, встановлення яких дозволить правильно кваліфікувати скоєне, що сприятиме формуванню однакової судової та слідчої практики.

8. Порівняльна кримінально-правова характеристика кримінальних правопорушень, вчинених шляхом рейдерства, та аналогічних кримінальних правопорушень за кримінальним законодавством зарубіжних країн засвідчує, що аналіз зарубіжного досвіду кримінально-правової охорони відносин щодо управління корпорацією, зокрема спрямованого на протидію рейдерству, дозволяє зробити висновок про відсутність правових підстав для порівняння корпоративних процесів в англосаксонському праві («дружні» і «недружні» злиття та поглинання) з таким економіко-правовим явищем, як «рейдерство», яке набуло поширення в Україні. «Дружні» та «недружні» злиття і поглинання в Англії і США за своєю юридичною природою не містять у собі злочинних дій, не утворюють будь-якого складу кримінального правопорушення; при цьому йдеться лише про порушення формалізованого процесу злиттів і поглинань. Дослідження ж юридичної природи

українського рейдерства дозволило зробити обґрунтований висновок про те, що це явище носить злочинний характер і вимагає вжиття необхідних заходів протидії. Заслужує на увагу те, що процеси злиттів і поглинань у США й Англії детально регламентовані, на відміну від регулювання процесів реорганізації юридичної особи в Україні. У цьому контексті вдосконалення українського кримінально-правового та регулятивного законодавства підвищить рівень культури корпоративних відносин і знизить ризик розвитку рейдерства.

9. Удосконалення кримінального законодавства у сфері відповідальності за кримінальні правопорушення, вчинені шляхом рейдерства, полягає у внесенні змін і доповнень у статтю 206-2 КК України та викладенні її у такій редакції:

«Стаття 206-2. Протиправне заволодіння майном суб'єктів господарської діяльності

1. Протиправне заволодіння майном суб'єктів господарської діяльності всіх форм власності, зокрема всіма видами майнових прав, у тому числі частками, акціями, паями їх засновників, учасників, акціонерів, членів, шляхом вчинення правочинів з використанням підроблених або викрадених документів, печаток, штампів підприємства, установи, організації, –

карається виправними роботами на строк до двох років або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до двох років.

2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або з погрозою вбивства чи заподіяння тяжких тілесних ушкоджень, або поєднані з насильством, що не є небезпечним для життя і здоров'я, або з пошкодженням чи знищенням майна, –

караються позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до двох років.

3. Ті самі дії, вчинені службовою особою з використанням службового становища або якщо вони заподіяли велику шкоду чи спричинили інші тяжкі наслідки, –

караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна.

4. Ті самі дії, вчинені шляхом внесення змін у державні реєстри і бази даних щодо майнових прав суб'єктів господарської діяльності всіх форм власності, якщо вони призвели до незаконної зміни прав власності, –

караються позбавленням волі на строк від шести до дванадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до п'яти років та з конфіскацією майна.

Примітка. Матеріальна шкода вважається великою, якщо вона у п'ятсот і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Бахуринський В. С. Розвиток кримінально-правової протидії рейдерству в

Україні: історико-правовий аспект. *Юридична наука*. 2019. № 6. С. 163-166.

2. Бахуринський В. С. Удосконалення кримінально-правової протидії рейдерству в Україні. *Юридична наука*. 2019. № 7. С. 131-135.

3. Бахуринський В. С. Суб'єктивні ознаки рейдерства у контексті кримінально-правової протидії. *Юридична наука*. 2020. № 1. С. 154-157.

4. Бахуринський В. С. Досвід зарубіжних країн у кримінально-правовій протидії рейдерству. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)*. 2020. № 8 (36). С. 139–142.

5. Бахуринський В. С. Соціальна зумовленість вчинення рейдерства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2020. № 48, том 2. С. 140–144.

6. Бахуринський В. С. Рейдерські захоплення: актуалізація наукового осмислення протидії. *Правове регулювання суспільних відносин: актуальні проблеми та вимоги сьогодення* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 24–25 липня 2020 року. Запоріжжя : Запорізька міська громадська організація «Істина», 2020. С. 34–37.

7. Бахуринський В. С. Кримінально-правова протидія рейдерству: методологічний аспект. *Актуальні проблеми реформування системи законодавства України* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 25–26 січня 2019 року. Запоріжжя : Запорізька міська громадська організація «Істина», 2019. С. 91–94.

8. Бахуринський В. С. Кримінальна протидія рейдерству: об'єкт злочину. *Право як ефективний суспільний регулятор* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 15–16 лютого 2019 р. Львів : Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2019. С. 56–59.

9. Бахуринський В. С. Суспільна небезпека фальсифікації єдиного державного реєстру підприємств та організацій України у процесі рейдерських захоплень. *Сучасний стан і перспективи розвитку держави і права* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 19–20 червня 2020 р. Львів : Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2020. С. 41–44.

10. Бахуринський В. С. Особливості суб'єктивної сторони вчинення рейдерства. *Право як ефективний суспільний регулятор* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 15–16 лютого 2019 р. Львів : Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2019. С. 21–23.

11. Бахуринський В. С. Поняття рейдерства у кримінально-правовій доктрині. *Міжнародні та національні правові виміри забезпечення стабільності* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 19–20 квітня 2019 р. Львів : Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2019. С. 66–69.

12. Бахуринський В. С. Об'єктивні ознаки рейдерства у нормах кримінального законодавства. *Верховенство права у процесі державотворення та захисту прав людини в Україні* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Одеса, 8–9 лютого 2019 р. Одеса : ГО «Причорноморська фундація права», 2019. С. 51–54.

АНОТАЦІЯ

Бахуринський В. С. Кримінально-правова відповідальність за вчинення рейдерства в Україні. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. – Університет державної фіскальної служби України. Ірпінь, 2021.

Дослідження кримінально-правової відповідальності за вчинення рейдерства в Україні надало можливість здійснити науково-теоретичні і практичні узагальнення, серед яких перше місце відведено характеристиці теоретико-методологічних засад. Здійснено аналіз генези кримінальної відповідальності за вчинення рейдерства, з'ясовано детермінанти соціальної обумовленості кримінальної відповідальності за вчинення рейдерства, а також охарактеризовано об'єктивні, суб'єктивні та кваліфікуючі ознаки кримінальних правопорушень у сфері вчинення рейдерства.

У результаті проведеного дослідження обґрунтовано основні критерії відмежування вчинення рейдерства від суміжних кримінальних правопорушень, здійснено порівняльну кримінально-правову характеристику кримінальних правопорушень за кримінальним законодавством зарубіжних країн та сформульовано й обґрунтовано напрями удосконалення кримінального законодавства у сфері відповідальності за кримінальні правопорушення, вчинені шляхом рейдерства.

Ключові слова: рейдерство, кримінально-правова відповідальність, кримінальне правопорушення, склад кримінального правопорушення, протиправне заволодіння, кваліфікуючі ознаки кримінального правопорушення, соціальна обумовленість кримінальної відповідальності.

АННОТАЦИЯ

Бахуринский В. С. Уголовно-правовая ответственность за совершение рейдерства в Украине. – Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. – Университет государственной фискальной службы Украины. – Ирпень, 2021.

Исследование уголовно-правовой ответственности за совершение рейдерства в Украине позволило осуществить научно-теоретические и практические обобщения, среди которых первое место отведено характеристике теоретико-методологических основ. Осуществлен анализ генезиса уголовной ответственности за совершение рейдерства, выяснены детерминанты социальной обусловленности уголовной ответственности за совершение рейдерства, а также охарактеризованы объективные, субъективные и квалифицирующие признаки преступлений в сфере совершения рейдерства.

В диссертации осуществлено обоснование основных критериев отграничения совершения рейдерства от смежных преступлений, в результате чего автор пришел к

выводу о том, что существующий уголовно-правовой механизм противодействия общественно опасным деяниям, связанным с незаконным захватом юридических лиц, неэффективен, поскольку различные проявления рейдерской активности, представляющие собой как этапы рейдерского захвата, так и другие явления, сопутствующие рейдерству, в настоящее время квалифицируются по различным статьям УК Украины, они не создавались как единый механизм борьбы с рейдерством, что приводит к недооценке общественной опасности данного явления.

Исследование юридической и социальной природы совершения рейдерства позволило сделать обоснованный вывод о том, что данное явление носит преступный характер и требует принятия необходимых мер противодействия. В данном контексте совершенствование украинского уголовно-правового законодательства повысит уровень культуры корпоративных отношений и снизит риск развития рейдерства.

В результате проведенного исследования обосновано главные критерии ограничения совершения рейдерства от смежных преступлений, осуществлена сравнительная уголовно-правовая характеристика преступлений по уголовному законодательству зарубежных стран, сформулировано и обосновано направления совершенствования уголовного законодательства в сфере ответственности за преступления, совершенные путем рейдерства.

Ключевые слова: рейдерство, уголовно-правовая ответственность, преступление, состав преступления, противоправное завладение, квалифицирующие признаки преступления, социальная обусловленность уголовной ответственности.

SUMMARY

Bakhurinsky V. S. Criminal liability for raiding in Ukraine. – *The manuscript.*

The dissertation for obtaining the degree of Candidate of Law Sciences, Specialty 12.00.08 – Criminal Law and Criminology; Criminal and Executive Law. – University of the State Fiscal Service of Ukraine. – Irpin, 2021.

The study of criminal liability for raiding in Ukraine made it possible to carry out scientific-theoretical and practical generalizations, among which the first place is given to the characteristics of the theoretical and methodological foundations. The analysis of the genesis of criminal liability for committing raiding has been carried out, the determinants of the social conditionality of criminal liability for committing raiding have been clarified, and the objective signs and subjective and qualifying signs of crimes in the field of raiding have been characterized. As a result of the study, the main criteria for distinguishing the commission of raiding from related crimes were substantiated, a comparative criminal-legal characteristic of crimes under the criminal legislation of foreign countries was carried out, the directions of improving the criminal legislation in the sphere of responsibility for crimes committed by raiding.

The peculiarities of the comparative characteristics of crimes committed by raiding and similar crimes under the criminal legislation of foreign countries gave the candidate thesis that the analysis of foreign experience in the criminal law protection of corporate management relations, including those aimed at counteracting raiding, suggests that there

is no legal basis for comparison corporate processes in Anglo-Saxon law ("friendly" and "unfriendly" mergers and acquisitions) with such an economic and legal phenomenon as "raiding", which has become widespread in Ukraine. The study of the legal nature of Ukrainian raiding made it possible to make a well-founded conclusion that this phenomenon is of a criminal nature and requires the adoption of the necessary countermeasures. In this context, improving Ukrainian criminal law and regulatory legislation will raise the level of corporate culture and reduce the risk of raiding.

The result of the study is the proposed improvement of the criminal legislation in the area of responsibility for crimes committed by raiding, is to amend and supplement Article 206-2.

Key words: raiding, criminal justice, evil, warehouse of evil, counterintuitive, high-quality signs of evil, social awareness of criminal justice.

Підписано до друку 03.05.2021. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Друк офсетний.
Друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим.
Замов. № ____.

Видруковано в Університеті державної фіскальної служби України.
08205, Київської обл., м. Ірпінь, вул. Університетська, 31